

Тема 8. ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧІ МАРШРУТИ

Мета: ознайомити із поняттям туристські маршрути, знакування туристичних маршрутів та способами орієнтування на місцевості; проаналізувати класифікацію туристичних маршрутів; охарактеризувати класифікацію туристичних знаків; розвивати мислення студентів; виховувати інтерес до предмета, розуміння важливості його вивчення, патріотичне виховання.

Література:

1. Алешин В. М., Серебренников А. В. Туристская топография. - М.: Профиздат, 1985. - 160 с.
2. Демідієнко О.Я., Іонова О.М., Кузнєцова В.І. Основи краєзнавства. – К., 2001.
3. Інструкція зі знакування туристичних шляхів. Розроблено Ініціативною групою при Управлінні курортів і туризму Львівської обласної державної адміністрації. - Л., 2004. - 23 с.
4. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм. – К.: Вища школа, 1994.
5. Маркировка туристических маршрутов: Метод, рекомендации. - М.: ЦРИБ Турист, 1975.
6. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. / За ред.. проф.. Ф.Д. Заставного. – К.: Знання, 2006.

ПЛАН

1. Класифікація туристичних маршрутів.
2. Знакування (маркування) туристичних маршрутів на місцевості.
3. Орієнтування на місцевості.

- 1 -

Місцеві (краєзнавчі) маршрути - це маршрути, які починаються й закінчуються в одній місцевості (районі) і тривають не більше одного дня. До них відносять: навчальні, прогулянково-пізнавальні та туристично-пізнавальні маршрути. Класифікація туристичних маршрутів здійснюється за такими критеріями:

- територіальний - протяжність території, по якій вони прокладені, - далекобіжні (міжнародні, національні, регіональні), ближні, місцеві;

- засобом пересування - пішохідні, велосипедні, лижні, водні, кінні, комбіновані;

-тривалістю- короткотермінові, багатоденні;

- метою подорожі - навчальні, пізнавальні (екскурсійні, краєзнавчі, екологічні), оздоровчі (рекреаційні), спортивні, екстремальні тощо.

Навчальні стежки - це спеціально розроблені для цілей навчання маршрути тривалістю до 3 годин.

Прогулянково-пізнавальні маршрути - це маршрути, які тривають 3-4 години.

Туристично-пізнавальні маршрути - одноденні "маршрути вихідного дня", середньою тривалістю 4-8 годин.

Ближні маршрути - це довготривалі "маршрути вихідного дня", які можуть охоплювати територію як свого, так і сусідніх районів і тривати 2-3 дні.

Також виділяють наступні види маршрутів: *регіональні маршрути* охоплюють територію регіону і тривають більше 3 днів, *національні* - виходять за межі регіону, *міжнародні* - за межі держави.

Класифікацію спортивних туристичних маршрутів за категоріями складності проводять маршрутно-кваліфікаційні комісії (МКК) при федераціях спортивного туризму. Ті маршрути, які визнані еталонними, заносяться МКК до Переліку класифікованих туристичних маршрутів (перевалів, печер).

- 2 -

Туристичні знаки на місцевості повинні підтверджувати туристам правильність вибору шляху, завчасно інформувати їх про напрямок руху, природні, історичні чи культурні пам'ятки, небезпечні ділянки на шляху проходження, об'єкти культурно-побутового обслуговування, місця привалів, заборонені форми поведінки тощо.

Поряд із спеціальними туристичними значками, які традиційно використовують на картах, планах і схемах, існує система туристичних знаків на місцевості. Обидві системи умовних знаків покликані сприяти туристу у своєчасному отриманні корисної інформації, допомагати йому орієнтуватися у незнайомій місцевості, повідомляти про найцікавіші туристичні атракції й об'єкти туристичної інфраструктури, вказувати напрям руху уздовж туристичних маршрутів тощо. Зразок інформаційного оформлення туристичного маршруту на місцевості показано на рис. 8.1.

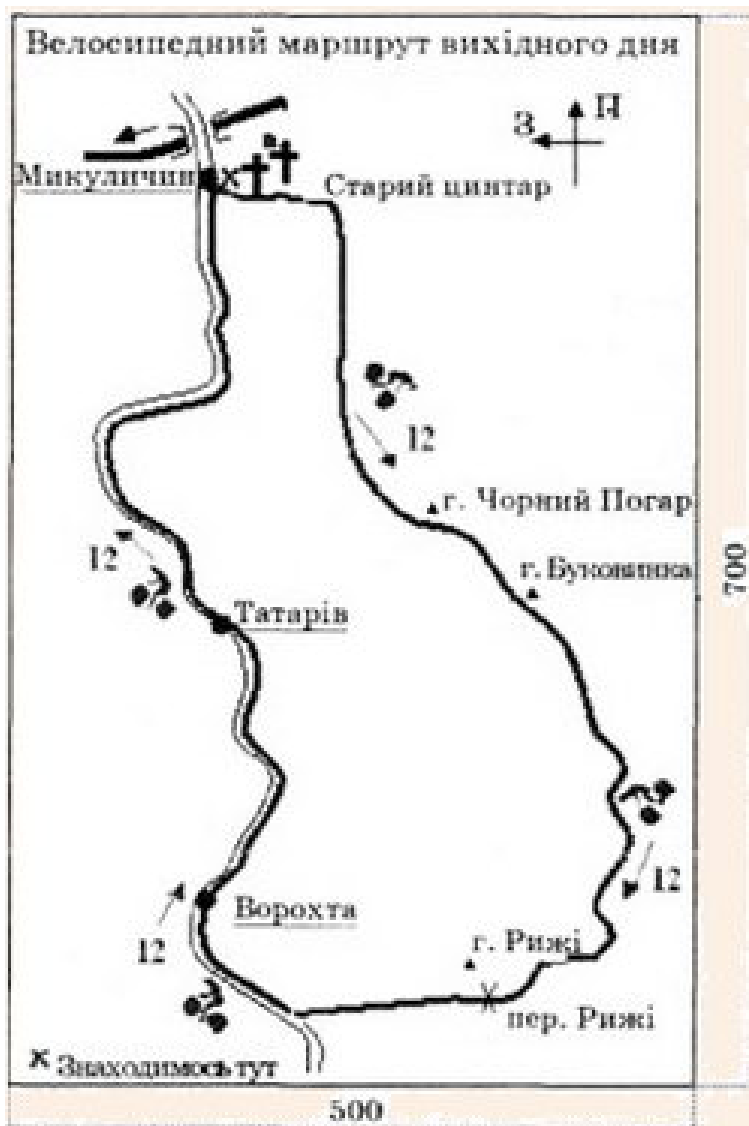

Рис. 8.1. Зразок інформаційного (стендового) оформлення туристичного маршруту на місцевості.

Туристичне знакування - це система спеціальних умовних позначень, які наносяться на місцеві предмети чи прикріплюються на місцевості для розмітки туристичних маршрутів (пішохідних стежок у природних ландшафтах, екскурсійних маршрутів, вело-, мото-, лижних і інших шляхів).

Відповідно до названих функцій, туристичні знаки класифікують на:

- знаки, які окреслюють перебіг шляху (підтверджувальні, вказівні);
- знаки початку (кінця) шляху;
- знаки інформаційні та попереджувальні.

Підтверджувальні знаки підтверджують шлях; вказівні - вказують напрямок руху; інформаційні - надають додаткову інформацію; попереджувальні - сигналізують про можливі небезпеки на маршруті та його особливості. До інформаційних також відносяться інформаційно-вказівні знаки, інформаційні схеми та знаки додаткової інформації.

Туристичні знаки на місцевості, в основному, мають форму геометричної фігури, на яку наносяться відповідних кольорів фон і марка, а також додаткова інформація - кольором марки або чорним кольором (рис. 8.2):

Рис. 8.2. Зразки туристичних знаків на місцевості, якими обладнуються туристичні маршрути (R3, P10 - коди міжнародних та загальнодержавних туристичних маршрутів, описаних і затверджених у відповідних реєстрах)

Туристична марка - це первинний елемент системи знакування. У пішохідних та лижних маршрутах вона має вигляд смуги, трикутника, ромба чи стрілки встановлених розмірів та відповідного кольору. Для кінних і велошляхів маркою є стилізовані зображення (пиктограми) у вигляді силуетів коня та велосипедиста відповідно. У вказівних знаках пиктограма, окрім стрілки, додатково вказує напрямок руху. Знакування водних маршрутів проводиться інформаційними знаками синьо-білого кольору та попереджувальними - червоно-білого кольору.

Для знакування короткотермінових (краєзнавчих) шляхів застосовуються такі кольори марки: червоний, чорний, синій, зелений, жовтий. Кольори фону - білий та оранжевий (для лижних шляхів). При знакуванні лижних маршрутів рекомендується використовувати кольори залежно від умовної складності шляхів (маршрутів): від складніших до простіших шляхів - чорний, червоний, зелений, синій, жовтий.

Знаки перебігу шляху навчальних маршрутів мають форму прямокутника розміром 100 x 100 мм, на який наноситься марка у вигляді косої смуги під кутом 45°. На марці ставиться номер оглядової точки чи об'єкта. Зміни в напрямку руху показує стрілка шириною 45 мм.

Підтверджувальні знаки кінних та веломаршрутів мають форму кола діаметром 150 мм, вказівні - фігурної стрілки розмірами 150 x 200 мм з пиктограмами висотою 100 мм.

Знаки перебігу шляху прогулянково-пізнавальних пішохідних та лижних маршрутів мають форму квадрата розміром 100 x 100 мм, розділеного навпіл по діагоналі, в нижній частині якого наноситься марка. Напрямок руху вказує стрілка шириною 45 мм. Знаки перебігу шляху туристично-пізнавальних пішохідних та лижних маршрутів - це квадрати та фігурні стрілки розміром 100 x 100 мм з марками у вигляді ромба відповідного кольору.

На всіх багатоденних (ближніх, регіональних, національних, міжнародних) маршрутах колір марки вказує на спосіб пересування туристів шляхом. Пішохідному способу пересування відповідає червоний колір марки, велосипедному - зелений, лижному - синій, кінному - чорний. Фон знаків є білим та оранжевим (для лижних маршрутів). Категорія та порядковий номер шляху (згідно з Реєстром) розрізняються за допомогою номера. Знаки, які встановлюються на цих шляхах, можуть бути двох типів - з номерами та без номерів.

Реєстраційний номер, яким позначаються туристичні шляхи (маршрути), складається з буквеного та цифрового символів (наприклад: міжнародних - E8, R1, національних - H4, регіональних - P5, ближніх - двозначне число). Колір символів повинен відповідати кольору марки.

На водних маршрутах інформаційні знаки мають розміри 400 x 400 мм і надають інформацію про: номер маршруту та відстань від його початку або напрямок, можливі місця для ночівлі та відстань до них, місця швартування або обнесення плавзасобів на небезпечних ділянках та сходу на воду. Попереджувальні знаки мають вигляд прямокутника розміром 400 x 400 мм і сигналізують про початок та закінчення небезпечного відрізка на сплаві чи наявність водних перешкод: порогів, водоспадів, гострих підводних каменів, водяних валів, високих стоячих хвиль, водоворотів, небезпечних предметів у воді, а також про можливе притискання до берегів та заборону сплаву цим відрізком, у тому числі через гаті та греблі електростанцій.

Попереджувальні знаки поділяють на знаки, що попереджають про:

- початок спільного відтинку шляху для різних форм пересування, наприклад, пішохідного з велосипедним тощо;
- небезпечний відтинок шляху та перешкоди на ньому, наприклад, "ЛАВИНИ", "НЕБЕЗПЕЧНИЙ СПУСК", "КАМЕНЕПАДИ", "ОСИПИЦА", "ПЕРЕПРАВА" тощо.

Ці знаки мають вигляд прямокутника жовтого кольору розміром 150 x 350 мм, на якому розміщено знак оклику червоного кольору, піктограму велосипеда та голови коня або назву небезпечного відтинку чи об'єкта українською та англійською мовами чорного кольору. По краях знаку наносять кайму червоного кольору шириною 10 мм.

З метою кращого орієнтування та прив'язки до місцевості туристичних груп розроблено також спеціальне туристичне маркування туристичних стежок.

Маркування включає використання різних видів марок, скеровуючих стрілок, вказівників й інших знаків, які несуть необхідну для туриста-краєзнавця інформацію і допомагають йому орієнтуватися на місцевості.

Головний елемент спортивно-туристичного й екотуристичного маркування-це маршрутна марка. Це знак, нанесений фарбою на камінь, кору дерева, поверхню скелі тощо, який має форму прямокутника (основний формат - 180 x 240 мм), на білому полі якого нанесена кольорова смуга або поставлений на кут квадрат. Марка з червоною смугою означає екстремально-складний багатоденний категорійний маршрут, з синьою - категорійний маршрут середнього рівня складності, з зеленою - 3-4-денний, з жовтою - 1-2-денний з ночівлею у поході. Марки з кольоровими квадратами означають різні маршрути для походів без ночівлі.

Орієнтуючись по марках і стрілках, туристи-краєзнавці з належним рівнем попередньої підготовки можуть пройти складний за конфігурацією туристичний маршрут (зокрема, у Карпатах) без карти, компасу й опису: вказівні, попереджуючі, обмежуючі та забороняючі знаки підкажуть їм у поході, де є об'єкти туристичного інтересу, бівуачні майданчики, притулки, природоохоронні об'єкти для огляду, місця для купання, яка відстань від того або іншого пункту, які види діяльності туристів дозволені, які небезпеки та перешкоди очікуються попереду тощо.

Оскільки маркування в повному обсязі здійснюється, як правило, лише на планових маршрутах, у самодіяльних мандрівках 1-3 категорій складності для орієнтування використовуються також знаки спрощеної системи маркування.

Описане туристичне маркування приведене відповідно до норм туристичної діяльності в державах колишнього СРСР.

Нині в Україні науковці, провідні туристи-краєзнавці працюють над розробкою нової системи туристичного маркування та знакування. На практиці навіть у межах окремих областей єдиного Карпатського туристичного регіону досі використовуються відмінні між собою системи маркування (Львівська та Івано-Франківська системи). Це ускладнює пересування гірськими маршрутами трансобласної протяжності. Але вже найближчим часом у нашій державі на офіційному рівні буде запроваджена єдина для всіх уніфікована система державного знакування туристичних маршрутів.

- 3 -

Для впевненого почування себе у незнайомій місцевості турист-краєзнавець повинен також вміти (володіти навиками) орієнтуватися у цій місцевості.

Орієнтуватися на місцевості - означає вміти визначити своє місцезнаходження і потрібний напрям руху відносно сторін горизонту, навколишніх природних і штучних предметів (об'єктів та елементів рельєфу).

Орієнтування передбачає:

- пізнання місцевості, на якій знаходимося, за відомими орієнтирами й ознаками;

- визначення сторін горизонту, тобто напрямів: північ, південь, захід, схід;

- визначення свого місцезнаходження щодо орієнтирів і навколишньої місцевості та напрямів руху.

Основне завдання орієнтування полягає в тому, щоб витримати обраний напрям за будь-яких умов: удень і вночі, під час руху в тумані чи в дощ, на розчленованій або закритій (лісистій) місцевості тощо. Тому орієнтуватися треба безперервно, водночас кількома способами, які б доповнювали один одного і служили своєрідним контролем.

Розрізняють дві групи способів орієнтування на місцевості:

- орієнтування з картою і компасом;

- орієнтування без карти і компаса.

За час свого цивілізаційного поступу людство нагромадило величезну кількість різноманітних способів орієнтування на місцевості, у часі та в просторі. Серед найпростіших способів назвемо найбільш часто вживані сучасними туристами, які мають практичне значення у краєзнавчій роботі.

Орієнтування в часі:

- визначення сторін горизонту за місяцем і годинником;
- визначенням сторін горизонту за сонцем і годинником визначення;
- сторін горизонту за сонцем;
- визначення сторін горизонту за сузір'ям Великої Ведмедиці;
- визначення часу за птахами і рослинами.

Застосування орієнтирів на практиці:

- орієнтування по слідах;
- орієнтування за звуком;
- орієнтування за світлом;
- орієнтування за запахом;
- орієнтування за місцевими назвами.

Сторони горизонту турист-краєзнавець повинен визначити за місцевими ознаками: для цього достатньо встановити напрям північ - південь. Наприклад: за кроною дерев у лісі, за корою поодиноких дерев, мохом, мурашниками, за проталинами снігу взимку і ранньої весні тощо. Використання такого способу орієнтування спричинює певні похибки, тому слід користуватися кількома прикметами й порівнювати результати спостережень.

Кожна територія, час спостережень чи спосіб мають свої специфічні особливості. Для успішного орієнтування їх корисно знати:

- орієнтування в лісі (обмежений огляд місцевості)
- орієнтування в степовій і пустельній місцевостях (обмежена кількість орієнтирів, одноманітна поверхня і водночас добрий огляд)
- орієнтування в горах (обмежений огляд у лощинах та у долинах і, навпаки, добрий огляд з вершин і хребтів);
- орієнтування під час руху на автомобілі (за компасом не можливе), проте відстані легко вимірюються за спідометром або за швидкістю руху за годинником.

У практиці організації туристичних походів в основному використовується орієнтування за картою і компасом. Крім завдань, пов'язаних із точним прокладанням туристичного маршруту й орієнтуванням на ньому, особливо під час проходження складних природних перешкод, туристу-краєзнавцю доводиться вирішувати й інші завдання, а саме: вивчити район майбутнього походу, ознайомитись із суміжними територіями, характером орографії і гідрографії району - словом, завдання найзагальнішого орієнтування для передбаченого походу.

Важливе значення має орієнтування за картою і компасом під час організації змагань зі спортивного орієнтування. Орієнтування в азимутальному маршруті з рухом по азимуту, оцінкою відстані, пошуком контрольного пункту за легендою включає різноманітні елементи технічної підготовки туриста-краєзнавця і служить своєрідним іспитом "на туристичну зрілість".